

Słowo wstępne

Do Państwa rąk trafia drugi tom, niemal w całości składający się z artykułów będących pochodną *III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej – Oblicza wojny*, która odbyła się w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego w dniach 7–8 czerwca 2018 r. Zaproponowany przez organizatorów temat przewodni: *Ludzie wojny* wzbudził duże zainteresowanie wśród naukowców. Do Łodzi przybyli historycy, filolodzy, archeolodzy, muzealnicy oraz wojskowi, z różnych stron Polski. Wśród wygłaszanych referatów dominowały te poświęcone oficerom wysokiego szczebla, ale nie zabrakło też portretów zbiorowych, ukazujących grupy żołnierzy w różnym czasie i kontekście. Z jednej strony dzięki różnorodności zamieszczonych w tomie tekstów dobrze oddaje on zakres problemów poruszanych podczas konferencji. Z drugiej strony mamy jednak do czynienia z wydawnictwem spójnym, dotyczy ono bowiem ludzi, którzy na karty historii wpisali się, uczestnicząc w działaniach zbrojnych czy pełniąc służbę w strukturach wojskowych.

Tom otwiera artykuł pióra WŁADYMIRA GORONCZAROWSKIEGO (Instytut Historii Kultury Materialnej Rosyjskiej Akademii Nauk w Sankt Petersburgu). Autor zestawił relacje antycznych historyków z wynikami współczesnych badań archeologicznych. Pozwoliło to odtworzyć przebieg wojny między Królestwem Bosporskim a armią rzymską i sprzymierzonymi z nimi Aorysami w latach 45–49. Artykuł ten jest jedynym w tym tomie pokłosiem pierwszej edycji konferencji *Oblicza wojny*, która odbyła się w 2017 r.

ANDRZEJ NIEWIŃSKI (Katolicki Uniwersytet Lubelski) sięgnął po dzieło *Historia Wilhelma Marshala*, które przybliży sylwetkę tego angielskiego rycerza żyjącego na przełomie XII i XIII w. W artykule przedstawione zostały czyny Wilhelma, które pozwoliły mu zdobyć sławę, a także osiągnąć znaczącą pozycję zarówno społeczną, jak i majątkową.

Kolejny tekst wyszedł spod pióra ALEKSANDRA BOŁDYREWA (Uniwersytet Łódzki). Autor opisał przemarsz żołnierzy dowodzonych przez hetmana Jana Tarnowskiego pod Chocim latem 1538 r. Wnioski, do jakich doszedł po przeanalizowaniu rękopiśmiennych źródeł, są bardzo ciekawe. Dowiadujemy się m.in., że pojęcie trasa przemarszu nie oznacza drogi, którą przemieszczało wojsko, lecz pas, którego szerokość dochodziła do 80 km. Sporo uwagi poświęcono w tym tekście także ruchom wojsk polskich podczas oblężenia Chocimia.

Artykuł ZBIGNIEWA HUNDERTA (Zamek Królewski w Warszawie) to studium prozopograficzne poświęcone porucznikom husarii uczestniczącym w wyprawie do Mołdawii w 1686 r. Autor prześledził nie tylko ich udział w tytułowej kampanii, lecz także całą karierę wojskową 20 dowódców.

Sylwetki oficerów-wykładowców Szkoły Aplikacyjnej i Inżynierii zawarł w swym opracowaniu JAROSŁAW KITA (Uniwersytet Łódzki). Autor skoncentrował się na 10 postaciach, na czele z Józefem L. Sowińskim i Klemensem Kocłackowskim, kierującymi tą elitarną placówką. Przedstawione zostały kariery wojskowe wykładowców do 1830 r. W drugiej części artykułu ukazany został ich udział w powstaniu listopadowym. Uczestnicząc w wojnie z Rosją, potwierdzili swoje wysokie wojskowe kwalifikacje. Co ciekawe, po upadku powstania oficerowie ci w większości złożyli carowi przysięgę wierności i kontynuowali służbę w armii rosyjskiej.

MARTA SIKORSKA-KOWALSKA (Uniwersytet Łódzki) poświęciła swój tekst Aleksandrze Szczerbińskiej, znanej przede wszystkim jako małżonka Józefa Piłsudskiego. Tym razem autorka ukazała działalność tytułowej bohaterki jako komendantki Żeńskiego Oddziału Wywiadowczego w latach 1914–1915. Poznajemy również okoliczności powstania tej formacji, jej zadania, funkcjonowanie, blaski i cienie służby wywiadowczej i kurierskiej.

W artykule WITOLDA JARNY (Uniwersytet Łódzki) przypomniana została sylwetka gen. Wacława Iwaskiewicza-Raduszańskiego. Karierę wojskową zapoczątkował w 1892 r., podejmując służbę w armii rosyjskiej na dalekiej Syberii. Podczas pierwszej wojny światowej dosłużył się stopnia generała, został jednym z dowódców tworzonych w Rosji w 1917 r. oddziałów polskich. To dowodzona przez niego 3 Dywizja Strzelców Polskich zasłynęła kilkutygodniowym przemarszem do Bobrujska, odbywającym się w ekstremalnych, zimowych warunkach, przez tereny pozostające pod kontrolą bolszewików. Po powrocie do niepodległej Polski brał udział w odbudowie sił zbrojnych, uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Służbę w armii zmuszony był zakończyć w 1922 r. ze względów zdrowotnych. Wkrótce potem zmarł. Opracowując artykuł, autor sięgnął po dotąd szerzej niewykorzystywane materiały ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego.

Również artykuł IRENEUSZA BIENIECKIEGO (Akademia Pomorska w Słupsku) dedykowany został wybitnemu oficerowi. W tym przypadku jest nim Witold Zajączkowski, absolwent Korpusu Morskiego w Petersburgu, który swą karierę rozpoczął, służąc we flocie rosyjskiej. Po pierwszej wojnie światowej przybył do Polski, gdzie od 1921 r. włączył się w proces budowy Polskiej Marynarki Wojennej, został dyrektorem szkoły oficerskiej kształcącej kadry dla floty. Na potrzeby uczelni opracował podręcznik *Wiedza okrętowa*, z którego wiedzę czerpały kolejne roczniki podchorążych. W 1927 r. mianowany został dowódcą Flotylli Pińskiej, którą funkcję sprawował do wybuchu wojny. Przedstawiono również jego działalność w okresie wojennym i powojennym.

JANUSZ ZUZIĄK (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie) wrócił do niechlubnego epizodu naszej drugowojennej historii, jakim bez wątpienia były obozy internowanych polskich oficerów we Francji i w Wielkiej Brytanii. W placówkach tych w latach 1939–1943 rząd Władysława Sikorskiego przetrzymywał żołnierzy, którzy uznani zostali za przeciwników politycznych ówczesnych władz polskich. Autor przedstawił trudne warunki egzystencji oficerów. Odsunięci od armii, bez jasno sprecyzowanych zarzutów, popadali w depresje, alkoholizm. Omówiony został również stosunek do obozów władz polskich i brytyjskich.

Kolejny artykuł dotyczy czasów nam współczesnych. MARCIN SKŁADANOWSKI (Katolicki Uniwersytet Lubelski) poddał analizie przypadek dwóch prorosyjskich uczestników konfliktu na Ukrainie w latach 2014–2016: Arsena Pawłowa ps. „Motorola” oraz Michała Tołstycha znanego jako „Giwi”. Obaj zabici w wyniku zamachów zaczęli być kreowani przez media na bohaterów „ruskiego świata”. Autor dokonał analizy przyczyn i mechanizmu tej „heroizacji”, odniósł ją do kultury rosyjskiej oraz miejsca w propagandzie i polityce Moskwy.

Tom zamyka tekst JULIUSZA TYMA (Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie), który zwrócił uwagę na psychologiczne aspekty funkcjonowania żołnierza w trakcie działań wojennych. Kryzys pierwszego dnia wojny, radzenie sobie ze stresem bojowym, osvajanie śmierci, powrót żołnierzy po wojnie do „normalnego życia”, zdolność przenoszenia umiejętności nabytych podczas szkolenia na sytuacje napotymane w trakcie walk to niektóre z problemów, jakie autor przybliżył. Warto podkreślić, że kwestie te omówione zostały na przykładach konkretnych zdarzeń z okresu międzywojennego i lat drugiej wojny światowej.

Atutem zawartych w tym tomie artykułów jest wykorzystanie do ich opracowania źródeł, które wcześniej nie były przez historyków badane. Niekiedy mamy do czynienia z nowym ujęciem zagadnień z pozoru już znanych. Wszystko to sprawia, że tom zawiera teksty, które mogą zainteresować zarówno profesjonalnych badaczy, jak i miłośników historii. Jako redaktorzy wyrażamy nadzieję, że lektura przedstawionych artykułów sprawi czytelnikom satysfakcję.

TADEUSZ GRABARCZYK

(UNIWERSYTET ŁÓDZKI)*

 <https://orcid.org/0000-0002-6197-9457>

MAGDALENA POGOŃSKA-POL

(UNIWERSYTET ŁÓDZKI)**

 <https://orcid.org/0000-0001-7525-6260>

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Średniowiecznej, e-mail: tadeusz.grabarczyk@uni.lodz.pl

** Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Polski i Świata po 1945 roku, e-mail: magdalena.pol@uni.lodz.pl